

• jądro atomowe, promień, siły jądrowe (oddziaływanie silne); • energia wiązania jądra; • prawa zachowania w reakcjach jądrowych; • rozpad β ; • prawo rozpadu promieniotwórczego

- Promień sferycznego jądra zmierzony metodą rozpraszania elektronów wynosi 3.6 fm. Ile wynosi przypuszczalna wartość liczby masowej jądra?
- Masa stabilnego jądra jest mniejsza niż suma mas tworzących go nukleonów. Różnica jest równoważna energii, nazwanej energią wiązania: $E_w = (Zm_p + Nm_n)c^2 - \frac{A}{Z}M_Jc^2$.
W tablicach podaje się jednak zmierzone masy atomów $\frac{A}{Z}M$, nie jąder. Pokaż, że wtedy wzór przybiera postać: $E_w = (Zm_H + Nm_n)c^2 - \frac{A}{Z}M_a c^2$, lub prościej: $E_w = Zm_H + Nm_n - \frac{A}{Z}M_a$, jeśli opuścimy c^2 i masę wyrazimy w jednostkach energii.
- Defektem masy umawiamy się nazywać wielkość $\Delta = \frac{A}{Z}M_a - A$ wyrażoną w jednostkach masy atomowej ($1 u = \frac{1}{12}$ masy atomu węgla ^{12}C). Ta wielkość podawana jest w tablicach, w związku z czym wygodnie jest stosować wzór: $E_w = Z\Delta_H + (A - Z)\Delta_n - \Delta$, gdzie Δ_H , Δ_n i Δ to defekty masy ($M - A$) odpowiednio dla atomu wodoru, neutronu i atomu, którego jądro rozpatrujemy.
Wprowadź powyższą zależność.
- Oblicz energię wiązania (w MeV) jądra ^6Li oraz energię wiązania przypadającą na jeden nukleon w jądrze ^6Li .
- Znaleźć energię wiązania w jądrze ^{21}Ne : a) neutronu (czyli energię potrzebną do usunięcia neutronu z jądra), b) cząstki α . (Odp. 6.76 MeV, 7.34 MeV)
- Wyznaczyć energię potrzebną do spowodowania reakcji $^{16}\text{O} \rightarrow 4\ ^4_2\text{He}$ (rozpad jądra ^{16}O na cztery cząstki α). (Odp. 14.42 MeV)
- Zapisz reakcję, w wyniku której z syntezy deuteronu i jądra litu-6 powstają dwie cząstki α . Oblicz energię wyzwalaną podczas reakcji. Energie wiązania przypadające na jeden nukleon w jądrach ^2H , ^4He i ^6Li wynoszą odpowiednio: 1.11 MeV, 7.08 MeV i 5.33 MeV.
- Rozpad β to spontaniczna przemiana jądra w wyniku tzw. oddziaływania słabego, w efekcie którego dochodzi do emisji elektronu (β^- , neutron zamienia się w proton), pozytonu (β^+ , proton zamienia się w neutron), bądź absorpcji przez jądro elektronu z orbity K atomu (wychwyt K). Przykłady:

$$^3_1\text{H} \rightarrow ^3_2\text{He} + e^- \quad (T_{1/2} = 12 \text{ lat})$$

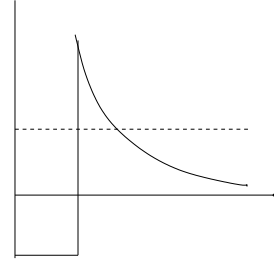
$$^{11}_6\text{C} \rightarrow ^{11}_5\text{B} + e^+ \quad (T_{1/2} = 20.4 \text{ min.})$$

$$^7_4\text{Be} + e^- \rightarrow ^7_3\text{Li} \quad (T_{1/2} = 56.6 \text{ dni})$$
 1) Uzasadnij poniższe energetyczne warunki dla poszczególnych rozpadów (M_j - masa jądra, M - masa atomu).
 β^- : $M_j(A, Z) > M_j(A, Z + 1) + m_e$ lub $M(A, Z) > M(A, Z + 1)$
 β^+ : $M_j(A, Z + 1) > M_j(A, Z) + m_e$ lub $M(A, Z + 1) > M(A, Z) + 2m_e$
 wychwyt K : $M_j(A, Z + 1) + m_e > M_j(A, Z)$ lub $M(A, Z + 1) > M(A, Z)$
 2) Sprawdź, czy jądra: a) $^{15}_6\text{C}$, b) ^8_5B są stabilne ze względu na rozpady β . Jeśli nie, to zapisz odpowiednie reakcje.
- W przemianach radioaktywnych liczba rozpadów w jednostce czasu jest proporcjonalna (dla danego typu izotopu) tylko od aktualnej liczby jąder N : $\frac{-dN}{dt} \sim N$, a dokładniej: $\frac{dN}{dt} = -\lambda N$, gdzie stała λ to tzw. stała rozpadu, charakterystyczna dla danego izotopu. Rozwiąż to równanie różniczkowe.
- Obliczyć stałą rozpadu, średni czas życia i czas połowicznego zaniku izotopu radioaktywnego, którego aktywność po upływie 100 dni zmniejsza się 1.07 raza.
- Określić wiek antycznych przedmiotów drewnianych, jeżeli aktywność właściwa izotopu ^{14}C zawartego w tych przedmiotach stanowi 3/4 aktywności właściwej tego izotopu w świeżo ściętym drzewie. Czas połowicznego zaniku dla ^{14}C jest równy 5570 lat.
- Choremu podano 1 cm³ roztworu zawierającego izotop sodu $^{24}_{11}\text{Na}$, o aktywności 2000 1/s. Aktywność 1 cm³ krwi pobranej po upływie 5 h, jest równa 16 1/min. Znaleźć objętość krwi w organizmie. Okres połowicznego zaniku dla sodu-24 wynosi $T_{1/2} = 15.3$ h (rozpad β^- , $E_\beta = 2.95$ MeV).

13. Zad. nadobowiązkowe. Wyznaczyć wysokość bariery potencjału oddziaływań kulombowskich dla cząstek α emitowanych w rozpadzie jądra izotopu ^{222}Rn . Jaka jest szerokość bariery (odległość tunelowa) dla cząstek α , które opuszczając jądra posiadają energię kinetyczną równą 5.5 MeV? Oszacować prawdopodobieństwo D przeniknięcia cząstek α przez barierę. Oszacować stałą rozpadu λ jąder ^{222}Rn .

Wskaz.: Ze względu na dużą energię wiązania cząstki α , w ciężkich jądrach chętnie tworzą się klastry złożone z dwóch protonów i dwóch neutronów, poruszają się one wewnątrz jądra uwięzione przez przyciągające, krótkozasięgowe siły jądrowe, ograniczone do obszaru jądra; jest to więc ruch cząstki w sferycznej jednowymiarowej jamie potencjału. Ograniczeniem tej jamy jest potencjał odpychania kulombowskiego pomiędzy cząstką α a pozostałym ładunkiem jądra $(Z - 2)e$ (rys., przerywaną linią oznaczono energię kinetyczną emitowanej cząstki).

Stała rozpadu to iloczyn prawdopodobieństwa przeniknięcia i częstości uderzeń w ścianki jamy, $\lambda = D\nu$; ν to odwrotność czasu przebycia przez cząstkę α (mającą energię 5.5 MeV) drogi równej średnicy $2R$ jądra.

Uzupełnienia:

promień jądra: $r = 1.4 A^{1/3}$ fm; 1 fm (1 fermi) = 10^{-15} m

jednostka masy atomowej 1 u = $1.66 \cdot 10^{-27}$ kg = 931.44 MeV

masa protonu $m_p = 1.007276$ u, masa neutronu $m_n = 1.008665$ u

równoważność masy i energii (całkowitej): $E = mc^2$ (często opuszcza się c^2 i wyraża masę w jednostkach energii, np.

masa elektronu $m_e = 0.511$ MeV)

energia kinetyczna $T = E - m_0c^2$, gdzie m_0 jest masą spoczynkową

energia wiązania = (suma mas nukleonów jądra - masa jądra) $\cdot c^2$; $E_w = Zm_p + (A - Z)m_n - \frac{A}{Z}M_j$ (masy wyrażone w jednostkach energii)

	defekt masy ($M - A$) [u]
n	0.008665
^1H	0.007825
^2H	0.014102
^4He	0.002604
^6Li	0.015126
^{16}O	-0.005085
^{17}O	-0.000867
^{20}Ne	-0.007560
^{21}Ne	-0.006151

aktywność = ilość rozpadów w jednostce czasu = dN/dt

aktywność właściwa = aktywność jednostki masy próbki